

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Assistència psicològica a la població en edat escolar

Comissió de Psicologia Escolar de
la Secció Professional de Psicòlegs

GENER 1979

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

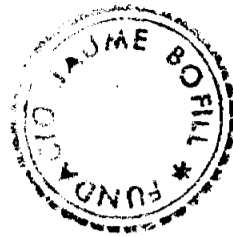

SECCION PROFESIONAL DE PSICOLOGOS

Itre. Colegio Oficial de Doctores y Licenciados en Filosofía
y Letras y en Ciencias - D. U. Cataluña y Baleares.

3170428

Rambla Cataluña, 8
Teléfono 301-30-97
BARCELONA - 7

229

Barcelona 4 de desembre de 1979

Distingit Sr:

Ens plau adjuntar-li la ponència sobre "Assistència psicològica a la població en edat escolar" presentada per la Comissió de Psicologia Escolar de la Secció Professional de Psicòlegs a les "I^{as}. Jornadas sobre Psicologia y Educación", celebrades a Madrid a finals d'Octubre.

El que avui us enviem es el resum d'un estudi més ampli sobre l'assistència psicològica a la població en edat escolar que es-
perem transmetre-os ben aviat.

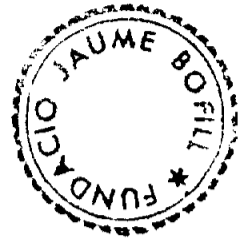
L'estudi va neixer per la necessitat de tenir dades reals i actuals de la situació de la psicologia escolar, de la seva amplitut, i característiques.

Aquestes dades son imprescindibles pels professionals que creiem en la urgència d'una adequada planificació dels serveis de psicologia escolar, en la qual comencem a treballar.

Restant a la seva disposició en aquest tema i els que consideri oportuns,

Atentament,

MARC BASSOLS

ESTUDI SOBRE L'ASSISTÈNCIA PSICOLÒGICA A LA POBLACIÓ EN EDAT ESCOLAR DE BARCELONA

Aquesta comunicació és la síntesi d'un estudi més ampli; que es publicarà properament, dut a terme per Mercè Bassedas, Rosa Bellés, Teresa Flaquer, Maria Teresa Peso, i Margarita Quintana així com d'altres membres de la Comissió de Psicologia Escolar de la Secció Professional de Psicòlegs del Col·legi de Llicenciats de Catalunya, havent-hi col·laborat en la part tècnica la Fundació Jaume Bofill, el Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya i el Centre de Càlcul de la Universitat Politècnica de Barcelona.

La psicologia escolar és una professió que en l'Estat Espanyol es presenta problemàtica i polèmica. Si analitzem el marc en el que aquesta professió es desenvolupa observem que actualment no queda contemplada a nivell oficial. Si alguna cosa crida l'atenció és l'absència de qualsevol referència a la psicologia escolar en la normativa legal vigent llevat d'allusions encobertes sota el terme "d'orientador escolar" en la Llei d'Educació i posteriorment en el Projecte de Llei que contempla la creació d'un Servei d'Orientació Escolar. Projecte de Llei que més aviat margina al psicòleg escolar.

Malgrat tot, davant aquesta situació que margina l'existència de la psicologia escolar hi ha un fet explícit: aquesta és real. Real en tant que cada any surten nous Llicenciats en Psicologia de les Facultats Universitàries, dels quals la majoria es decanten per la psicologia escolar, i real en tant que podem observar una inquietut progressiva de la població en general i dels treballadors de l'ensenyament en particular, al voltant d'un cert nombre de problemes escolars, tals com dislèxies, inadaptacions o fracassos escolars, conceptes creats per la psicologia.

Sembla doncs, que davant l'augment observat en la demanda d'assistència psicològica per part de la població, l'actitud oficial que margina o oblida el servei professional del psicòleg escolar, contribueix a aguditzar, any darrera any, l'index d'atur dels psicòlegs escolars.

Per tot això vàrem creure necessari tirar endavant un estudi al respecte i sobretot pel fet que fins ara no es tenen precedents en el nostre país d'un treball d'aquest tipus. El seu contingut bàsic se centra en la recollida i interpretació de dades sobre la situació i panoràmica actual de la psicologia escolar.

A l'iniciar l'estudi plantejarem una sèrie de qüestions:

- Es necessari el psicòleg?
- Quin és el seu lloc d'actuació?
- Quina és la seva situació laboral?
- Què se li demana?
- A qui dedica la seva atenció?
- De quina manera?
- Quan?
- Quina és la seva jornada de treball?, entre altres.

Al llarg d'aquest estudi s'ha optat per considerar "assistència psicològica" a la relació del professional de la psicologia amb la institució escolar, sigui quina sigui la seva vinculació amb la mateixa, psicòleg propi tot el dia, psicòleg a hores, gabinets psicològics propis, gabinets externs, etc.

L'estat embrionari de l'assistència psicològica a l'escola i la gran varietat de possibles respostes exigeix emprar de moment, aquest títol tan ampli: Es clar que, molts d'aquests tipus d'assistència psicològica, en altres moments, o en sondejos posteriors, no podran calificar-se d'assistència psicològica en un sentit estricte ja que no reuneixen les característiques que el terme inclou.

Metodologia

L'enquesta

La metodologia emprada va consistir en l'elaboració d'una enquesta que analitzés l'existència o no, d'assistència psicològica en les escoles de la ciutat de Barcelona. En el cas d'haver-hi assistència psicològica interessava saber com era duta a terme i per part de qui (psicòleg a l'escola, gabinet psicològic, mestres...) En el cas

de no haver-hi assistència psicològica saber quins eren els motius i quines solucions s'adoptaven per substituir-la.

Per tal d'obtenir el màxim d'informació, l'enquesta consta de 4 parts que descriurem a continuació.

La primera part inclou aquells apartats que descriuen les característiques generals de cada centre, o sia, nivell educatiu, dependència jurídica, legalització, grandària, alumnat, i assistència psicològica en el mateix. Aquesta última contribueix especialment al objectiu principal del treball: assistència psicològica en l'escola o no i en cas afirmatiu si hi ha psicòleg propi en l'escola o no.

Calia que contestessin la segona part solament els qui afirmaven tenir psicòleg propi a l'escola. Consta d'una sèrie d'apartats que tracten de la titulació, situació laboral i professional de qui exerceix les funcions de psicòleg.

La tercera part, la contestaven totes les escoles que no tenien psicòleg propi, es a dir: Centres assistits per gabinets privats, equips psicopedagògics, o els que no tenien cap tipus d'assistència. Conté dos apartats on es demanen els motius i les solucions adoptades per substituir aquesta assistència.

Finalment, la quarta part consisteix en quatre preguntes obertes d'opinió sobre l'assistència psicològica, el paper i les funcions del psicòleg i les alternatives de futur.

En resum, són 71 ítems de respostes tancades i 4 preguntes d'opinió de respostes obertes.

L'estudi s'ha fet desde 2 punts de vista: respostes quantitatives i respostes qualitatives. Les primeres prèviament codificades, han estat analitzades per ordinador i posteriorment interpretades per l'equip. Les segones, han estat treballades directament a partir de les dades obtingudes de l'enquesta.

L'enquesta va ser contestada personalment pel psicòleg de l'escola i en cas de no haver-n'hi o de no ser-hi, pel director o persona responsable de la mateixa.

La mostra

Els elements de la mostra són centres docents d'E.G.B. de Barcelona capital. Aquesta mostra procedeix d'un univers de 788 centres docents d'E.G.B., els quals provenen d'un fitxer font elaborat pel C.I.D.C. (Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya) en el mes de juny de 1978 i obtinguda segons el sistema aleatori estratificat amb afixació proporcional.

Els estrats eren els 12 districtes administratius de la ciutat i els segments sectorials les dependències jurídiques dels centres (públics, privats religiosos i privats seglars). Aquests dividits també en funció del pes de cada tipus segons la grandària (menys de 300 alumnes, de 300 a 600 alumnes, més de 600 alumnes). Es col·leccionà una mostra de 300 centres, quantitat que permetia mantenir uns nivells d'error baixos (6%).

Malgrat que la referència temporal del fitxer font era molt propera a la investigació (juny de 1978 i març de 1979 respectivament) es produïren baixes d'alguns centres seleccionats, que, amb les negatives a contestar per part d'altres, varen sumar un total de 54 centres que no contestaren. Per tant, la grandària definitiva de la mostra va quedar en 246 centres docents d'E G B, mostra estadísticament fiable.

Resultat de la consulta realitzada a les escoles

Dades quantitatives de l'enquesta

A.- Les escoles que tenen assistència psicològica

Un 55'7% de les escoles d'E.G.B. que també poden tenir Preescolar, BUP i/o Formació Professional, tenen assistència psicològica. El 37'9% de les escoles públiques tenen assistència psicològica davant el 61'2% de les escoles privades. De tota la privada és la religiosa la que té més assistència psicològica amb un 74%. La privada seglar en té un 56'2%.

En relació al alumnat s'observa que les escoles de nens tenen més assistència psicològica que les de nenes o mixtes.

Sembla ser, doncs, que la titularitat jurídica de l'escola i el sexe són factors importants en l'existència d'assistència psicològica.

Unes altres variables estudiades assenyalen que l'assistència psicològica queda també determinada per la quantitat de professors del centre i no pel nombre d'aules o d'alumnes. Es a dir, com més professors hi ha més assistència psicològica, però aquesta en canvi, no es correspon a la quantitat d'alumnes o aules. Les escoles amb pocs alumnes, menys de 300 i les de molts alumnes, més de 900, són les que tenen més assistència.

Seguidament analitzem com es concreta aquesta assistència psicològica, la seva amplitut, característiques i condicions.

I.- Situació laboral del psicòleg a l'escola

La meitat de les escoles amb assistència psicològica només tenen un psicòleg, l'altra meitat es reparteix entre les que tenen més d'un psicòleg a l'escola o les que estan en contacte amb algun gabinet privat extern a l'escola. Independentment de la titulació jurídica de l'escola i tenint en compte només la seva grandària observem que les escoles de 300 a 600 alumnes tenen només un psicòleg i que les que tenen més d'un psicòleg són les de 150 a 300 alumnes i les de més de 900 alumnes.

Ja que en l'escola pública no es reconeix aquest tipus de professionals, els psicòlegs són generalment mestres contractats que actuen com a tals i que per decisió interna de l'escola dediquen algunes hores a les tasques psicològiques. En aquest cas, el contracte, l'horari i la categoria laboral, corresponen al status de mestre. Degut a això és més fàcil d'entendre que un 54% de les escoles públiques amb atenció psicològica tinguin un psicòleg i un 40% en tinguin més d'un; en canvi, no hi ha gabinets que se'n ocupin, ja que tots són de caire privat.

A l'escola privada, bàsicament, hi ha un psicòleg en un 48'2% de les escoles amb assistència psicològica. però també hi ha un 31% de casos. en els que un gabinet privat visita de tant en tant l'escola. En l'escola privada religiosa predomina l'assistència a base de gabinets, havent-hi un 40'5% del total de centres assistits psicològicament.

La majoria de psicòlegs són llicenciats en Psicologia i rarament postgraduats o Diplomats.

Quant a la contractació, només un 38'1% de psicòlegs escolars tenen un contracte laboral formalitzat.

En l'escola pública és el 54'5% de "psicòlegs" els que tenen aquest contracte i en la privada només el 17'3%. L'elevat percentatge que observem en l'escola pública s'explica, com ja hem dit, per la situació ambigua d'aquest psicòleg escolar. Un 13'1% de psicòlegs té contracte administratiu.

Un altra 22'5% de psicòlegs té contracte verbal. A l'escola privada hi ha gairebé tants contractes de tipus verbal com de tipus laboral.

El 26'2% que resta no té cap tipus de contracte o té una relació no formalitzada com pot ser amistat, pràctiques, etc..

De tot això en deduíem que la gran majoria de psicòlegs té condicions de contractació molt deficientes.

La categoria dels contractes és la de personal docent d'EGB en un 64'1% o la de personal no docent titulat en un 23'4%, la resta pot ser personal docent de B U P en un 10'9% o bé personal no docent en un 1'6%.

La jornada laboral del psicòleg generalment no és fixe sinó a hores. Una quarta part treballa la jornada completa, uns altres mitja jornada i la gran majoria, més de la meitat, hores periòdiques o puntuals.

Quan a l'escola només hi ha un psicòleg rarament treballa més de 10 hores setmanals i quan n'hi ha més d'un, comptant les hores de tots plegats, observem que treballen entre 15 hores i 40 o 50 hores setmanals.

Tenint en compte que del total d'escoles amb assistència psicològica només un 26'1% té un psicòleg treballant tot el dia, podem concloure que en la major part dels casos la contribució del psicòleg escolar en el bon funcionament de la tasca pedagògica és molt limitada.

Finalment, constatem que hi ha un 60% de professionals que cobren sou fixe, la meitat d'ells amb el sou equiparat al de mestre i l'altra meitat al de llicenciat. El 40% restant cobra per hores treballades tenint el sou equiparat a diverses categories segons el contracte.

II.- Situació professional del psicòleg a l'escola

Quan només hi ha un psicòleg en el centre, les tasques que realitza estan gairebé exclusivament encaminades a atendre de diverses maneres (psicodiagnòstic, reeducació, entrevistes, etc.) a nens que presenten problemes específics. Quan hi ha més d'un psicòleg, el treball també inclou feines de coordinació, grup classe o d'altres d'un caire més propiament psicopedagògic, col.laborant amb el mestre.

Ja que actualment predominen les escoles que només tenen un psicòleg, el treball del psicòleg escolar s'enten com una atenció a la patologia escolar menyspreant, excepte alguns pocs casos, les tasques de prevenció i de col.laboració amb els mestres, entre altres.

D'altra banda, i com a conseqüència de les feines que realitza, el psicòleg treballa generalment dintre l'horari escolar però fora de la classe, utilitzant lògicament les proves i les entrevistes. Aquestes proves són més individuals que col·lectives, inversament del que fan els gabinets externs a l'escola.

Només una minoria dels psicòlegs escolars treballen conjuntament amb el mestre, a la classe o fora d'ella, fent servir un altre tipus d'instruments i feines com poden ser: l'observació, programació conjunta, seminaris d'aprofundiment,

B- Les escoles que no tenen assistència psicològica: motius i sol.lucions adoptades.

Els motius més significativament destacats per a no tenir assistència psicològica són els d'ordre econòmic. Quan aquests motius s'especifiquen en funció de la dependència de l'escola, la institució privada acentua notablement les raons econòmiques i dintre de la privada encara més la religiosa. Pel seu costat, l'escola pública s'inclina per "les altres raons"; entre les que inclouen la mala planificació, el nul interès per part dels organismes oficials, la poca credibilitat del treball del psicòleg...

Un altre dels motius pels que l'escola privada no té assistència psicològica és perquè no la consideren prou interessant, opinió que no apareixia en l'escola pública.

Les solucions que es prenen en més de la meitat dels casos, quan no hi ha assistència psicològica són: parlar amb els pares dels problemes dels seus fills en un 51'8% i consultar un especialista en un 34'8% dels casos entre altres solucions de menys importància.

Quan les solucions preses s'especifiquen en funció de la dependència de l'escola, la pública es decanta per parlar amb els pares o demanar assessorament a altres professionals. Pel seu costat,

l'escola privada opta menys per parlar amb els pares i més amb l'especialista que l'escola pública. Dins de la privada, la seglar acut més als pares que la religiosa, ja que aquesta abans que això contracta algun gabinet psicològic.

C.- Anàlisi per districtes

Tenint en compte que els centres escolars de la mostra estaven distribuïts per districtes, hem realitzat un estudi comparatiu de l'assistència psicològica en cada un d'ells.

Per aquest estudi, hem treballat amb les variables següents: quantitat de població escolar i medi social del districte d'ubicació de l'escola, dependència jurídica d'aquesta (pública o privada) i existència o no d'assistència psicològica.

Hem intentat veure en quina mesura la presència d'assistència psicològica a les escoles estava determinada o no per les variables que hem esmentat.

Els resultats que hem obtingut no ens permeten obtenir cap correlació, la qual cosa posa de manifest que la insuficiència d'atenció psicològica a l'escola s'exten de manera arbitrària entre els districtes de la ciutat.

Dades qualitatives de l'enquesta: preguntes d'opinió

Les preguntes d'opinió, al ser obertes, pretenen esclarir tots aquells punts que una enquesta tancada no ho aconsegueix.

Les preguntes tracten de la necessitat de la presència del psicòleg a l'escola, les seves funcions i les perspectives futures d'aquest servei.

El mètode de treball que hem seguit ha estat el d'analitzar una per una les respostes obtingudes en cada pregunta sintetitzant-les i agrupant-les.

Fent un resum de les respostes arribem a les conclusions següents: una gran majoria considera necessària la presència del psicòleg a l'escola malgrat que en alguns casos s'introdueixen diverses condicions restrictives.

Quant a la seva funció destaca en primer lloc el paper del psicòleg per solucionar els casos de nens amb problemes, quedant en un segon lloc i a força distància les activitats psicopedagògiques i de col.laboració amb mestres i pares.

Quant a les perspectives, les respostes presenten, en general, un panorama força fosc fent referència a la manca de recursos econòmics i responsabilitzant als organismes públics del poc que s'en preocupa.

Malauradament i a causa de molts problemes analitzats en l'anterior apartat (poques hores de dedicació, poca estabilitat laboral), no hi ha en general massa diferència entre les respostes dels centres amb psicòleg i sense psicòleg. Però hi ha una dada que sí que sembla positiva i alentadora: només les escoles que tenen psicòleg veuen en ell a la persona que pot col.laborar en una tasca més psicopedagògica i preventiva i no simplement de diagnòstic i reeducació.

Conclusions parcials

Aquest és el panorama actual de l'assistència psicològica i concretament de la situació del psicòleg escolar, panorama que no és de cap manera el que desitjem els professionals que ens hi dediquem.

Moltes dades que han sorgit i han estat analitzades en l'estudi, ja es podien presuposar. Algunes s'han adaptat totalment a les previsions, d'altres tanmateix, sorprenen vistes les contradiccions que posen de manifest.

La precària situació laboral i el poc reconeguda que està la professió del psicòleg escolar, perjudica lògicament al professional, el qual no pot portar a terme una tasca seriosa que sigui reconeguda per la societat.

Una anàlisi minuciosa de les dades mostra el naixement espontaneïsta i arbitrari de la psicologia escolar, fruit d'una inexistent planificació.

Les dades obtingudes poden ser un instrument vàlid que contribueixi a clarificar les funcions que la nostra societat atorga al psicòleg escolar, així com potenciar aquelles que ens semblin més adequades a la problemàtica socioeducativa i demostrar la necessitat de la presència del psicòleg escolar en el camp educatiu.

Fóra interessant que les dades obtingudes en aquest estudi i en futurs estudis similars s'aprofitessin per començar a elaborar una planificació de la psicologia escolar que cubris les necessitats reals en tota la seva amplitud.

31 octubre 1979